

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Komunitní energetika versus energetická chudoba

Roman Matoušek

Ministerstvo pro místní rozvoj
Odbor pro sociální začleňování

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Agentura
pro sociální začleňování

Cíle prezentace

- Ukázat, že energetická chudoba není dočasným problémem letošní zimy a jara
- Představit složitý problém a jeho možná řešení
- Vysvětlit, že lokální komunity mohou významně získat z (vy)řešení energetické chudoby svých občanů

Energetická krize v Česku

- Nárůst cen energií ve druhé polovině roku 2021 a dále v souvislosti s válkou na Ukrajině
- Krach skupiny Bohemia Energy – skokové zvýšení cen pro statisíce domácností (režim dodavatele poslední instance)
- Postupné zvyšování cen také u dalších dodavatelů a fixovaných smluv
- Sdílená zkušenost s (různě výrazným, ale skokovým) nárůstem cen energií a nemožností najít „výhodnější nabídku“
- Nově objevený termín *energetická chudoba* se stal významnou součástí odborné i politické diskuze

Energetická chudoba

- Energetická chudoba je dlouhodobý problém diskutovaný a analyzovaný (nejen) v Evropě několik desetiletí
- Obecná definice - neschopnost zajistit si technicky a sociálně nezbytnou spotřebu energií (na topení, vaření, svícení, klimatizaci...)
- Energetickou chudobu přibližují také další dílčí indikátory
 - Vysoký podíl energií na celkových výdajích domácností
 - Subjektivní pocit nízké teploty v bytě v zimě/vysoké teploty v létě
 - Dluhy nebo opožděné platby za energie
- Komplexní problém související s cenami energií, finanční situací domácnosti, energetickou účinností bydlení a spotřebičů atd.

Chudoba vylučuje z běžného života

- Energetická chudoba jako problém běžných výdajů
 - Energie jako základní potřeba, kterou nelze libovolně snižovat podle vývoje cen
 - Podle fáze ekonomického cyklu nemá v Česku 20 – 40 % domácností finanční rezervu na mimořádný výdaj zhruba 10 000 Kč (např. větší nedoplatek za energie)
- Různé strategie domácností, jak se vypořádat s vysokými náklady
 - Vytápění jen v části bytu, omezování výdajů na jídlo, zaplacení energií na úkor nájmu (vystěhování z nájemního bytu trvá mnohem déle, než odpojení od energií)
 - Společenský život, kultura, volný čas se stávají zcela nedostupné

Chudoba brání změně

- Energetická chudoba jako problém jednorázových investic
 - Povinnost výměny některých kotlů, návrhy na povinné rekonstrukce budov do vyšších energetických tříd
 - Řada opatření na snížení spotřeby energií má relativně krátkou návratnost, vyžaduje ale vstupní investici
 - Otázka na schopnost pokrýt v horizontu 3 – 5 let výdaj v řádu 100 000 Kč nebo i vyšší není ve standardizovaných šetřeních vůbec zjišťována
- Odkládání údržby domu nebo výměny spotřebičů jako dočasná úspora
 - Nízkopříjmoví vlastníci rodinných domů
 - Bytová družstva nebo SVJ s vysokým podílem nízkopříjmových domácností nebo dlužníků

Nejde jen o peníze...

- Energetickou chudoba je mnohem složitější, než nedostatek peněz
- Součástí může být také závislost na některých technologiích, které byly dříve výhodné, ale nyní je obtížné je upravit nebo opustit
 - Město Liberec mělo dlouhodobě vysoké ceny tepla v systému CZT
 - Důvodem byly složité ekonomické a vlastnické vztahy mezi spalovnou, teplárnou a rozvodnou sítí (minimální motivace k úsporám či rekonstrukcím)
 - Systém byl navíc dimenzován na mnohem větší spotřebu tepla (nyní uzavřených) továren a (nyní zateplených) bytových domů
- Zranitelný skoro každý – finančně, technologicky, koordinačně

Chudoba a energetická změna

- Klimatická změna – klimaticky neutrální ekonomika – energetická transformace
- I když některé plány procházejí diskuzí (prodloužení těžby uhlí místo dovozu zemního plynu), jiné se staly mnohem atraktivnější (FVE, snížení spotřeby energií)
- Nějak změnit své politiky a aktivity bude muset stát, firmy i domácnosti, část nákladů ponesou také všichni
- Chudoba je jednou (ale zdaleka ne jedinou) bariérou pro úspěšné splnění klimatických cílů a ochranu klimatu

Komunita a dopady energetické chudoby

- Stres z neuspokojení základních potřeb, finančních potíží, dluhů
- Snížení lidského kapitálu - horší zapojení do společnosti (vzdělávání, zaměstnání, sociální kontakty)
- Snížení disponibilních příjmů (po uspokojení nutných nákladů) - zbytečně „protopené“ peníze se neutratí v místních obchodech a službách, odejdou z komunity pryč
- Rizika konfliktů spojených s alternativními strategiemi zvládnání energetické chudoby (např. nevyměňený kotel, topení odpadky apod.)

Reakce na energetickou chudobu

- Před rokem 2021 v Česku rozšířený přenos odpovědnosti na individuální úroveň (plýtvání, přetápění,...)
- Aktuální situace ukázala systémový problém dopadající na všechny, a výrazněji na některé zvláště zranitelné skupiny obyvatel (příjmy, energetická účinnost, hlavní zdroj energie na vytápění)
- Hledání (ideálně rychlých a jednoduchých) systémových řešení pro domácnosti i firmy
- V zásadě jsou variace na tři typy využitelných nástrojů
 - Sociální transfery
 - Sociální tarify
 - Cílené energetické úspory

Sociální transfery

- Definovaná skupina domácností dostává finanční podporu na úhradu nákladů za energie
- Samostatná dávka/platba nebo součást dávek na bydlení
- V Česku součást příspěvku na bydlení/doplatku na bydlení – výše podle velikosti domácnosti (normativní náklady)
- Efektivní dávka – její příjemci se dostávají nad hladinu chudoby
- Pobírá (žádá) jen malá část domácností, které mají nárok
- Nemotivuje k úsporám nákladů (úspora = nižší dávka)
- Pokrývá jen náklady na spotřebu, nikoliv na nutné investice

Sociální tarif

- Vymezená skupina domácností (např. s dětmi, senioři, zdravotně postižení) má ze zákona nárok na levnější energie
- V zahraniční praxi se od vyúčtování energií odečte paušální nebo specificky stanovená částka
- Obvykle částka pokrývá jen malou část celkových nákladů
- V Česku dlouhodobě odmítán dodavateli energií (konkurence dodavatelů měla automaticky přinést nižší ceny)
- V období 2021/2022 naopak jedno ze zvažovaných řešení
- Potenciálně by mohl podpořit více domácností (snadnější žádost) a lépe motivovat k úsporám
- Nemůže zcela nahradit další (více cílené) podpory („chudý“ i „bohatý“ senior dostane stejný tarif)

Cílená podpora energetických úspor

- Místo dávek nebo slev se zaměřuje na snížení nákladů
- Povinnost pro dodavatele energie podporovat úspory energií u svých (chudých/zranitelných) zákazníků
 - Energetické poradenství v domácnostech, peer podpora
 - Výměna spotřebičů (úsporné žárovky, kuchyňské spotřebiče)
 - Izolace oken/dveří
- V Česku od dodavatelů není vyžadováno
- Ke stejnému cíli směřují programy kotlíkových dotací nebo (Nová) Zelená úsporám MŽP
- Limitem vedle financí (nově snížené kofinancování) také organizační náročnost pro chudé domácnosti
- Potenciál pro komunitní řešení, sdílení nákladů a výnosů

Komunita a řešení energetické chudoby

- Významné zdroje a příležitosti pro řešení energetické chudoby jsou na lokální úrovni
- Obce/starostové – nejvíce důvěra ze všech součástí veřejné správy a politických reprezentací
- Místní neformální znalost, možnost sousedské/peer podpory (senior seniorům, chudý chudým) při hledání a vysvětlování řešení
- Využití potenciálu místní spolupráce, propojení lidí se zájmem o energetiku, FVE, nové technologie se spotřebiteli nebo vlastníky domů, kde lze realizovat úspory
- Prevence vzniku dlouhodobých problémů jako další úspora ze včasného řešení

Shrnutí

- Energetická chudoba není dočasný problém
- Složité vztahy mezi individuální (s)potřebou, příjmy, cenami, technickými parametry budov, technologiemi...
- Jednoduché řešení vždy přinese jiné problémy
- Účinné řešení vyžaduje spolupráci na pomezí technických, ekonomických a sociálních vztahů
- Komunita je vždy součástí problému
- Komunita může vždy být součástí řešení

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

Kontakt

roman.matousek@mmr.cz

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Agentura
pro sociální začleňování